

Jak Unia Europejska walczy z kryzysem energetycznym?

Nie ulega wątpliwości, że jednym z największych wyzwań obecnej sytuacji w Europie jest kryzys energetyczny wywołany przede wszystkim pandemią Covid-19 oraz wojną w Ukrainie. Państwa członkowskie Unii Europejskiej muszą się mierzyć z negatywnymi konsekwencjami tych wydarzeń w każdym obszarze polityki, jednakże aktualnie na pierwszy plan wysuwa się konieczność utrzymania rozwoju gospodarczego. Uniezależnienie się od Rosji w dziedzinie energetyki, a tym samym dywersyfikacja źródeł energii to priorytety działań rządów w tym zakresie. Warto wobec tego poszukiwać odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób UE pomaga państwom członkowskim walczyć z kryzysem energetycznym?

Pandemia Covid-19 i jej wpływ na rynek energetyczny

Na aktualność przedstawionego tematu wskazują statystyki: w latach 2020-2022 warunki i ceny dostępu do energii zmieniały się nieproporcjonalnie szybko w porównaniu do poprzednich dekad. W wyniku wybuchu pandemii Covid-19 w 2020 r. spadł popyt na energię (roczny spadek o ok. 4 % w stosunku do 2019 r.), dzięki czemu obniżyły się ceny energii elektrycznej. Jednakże już u progu 2021 r. z powodu gwałtownego wzrostu cen gazu ziemnego, ceny energii zanotowały odwrotny trend: energia zdrożała o około 20% i był to historyczny szczyt cen energii elektrycznej. Otwieranie granic i ożywienie gospodarcze po wprowadzeniu szczepionek przywróciło zapotrzebowanie na energię, o czym świadczy wzrost jej hurtowych cen: w 2019 r. cena energii wynosiła 40 €/MWh, natomiast na początku 2021 r. już blisko 120 €/MWh. W sprawozdaniu na temat stanu Unii Energetycznej z 2021 r. wskazano, że ceny energii gwałtownie się wahały, gdy gospodarka skurczyła się z powodu kryzysu związanego z COVID-19, a następnie zaczęła się odradzać. Ze względu na tańsze paliwa, zmniejszony popyt i szybko rozwijającą się generację energii odnawialnej, hurtowe ceny energii gwałtownie spadły w 2019 r. Niższe ceny energii elektrycznej stały się powszechne w 2020 r. Ta tendencja spadkowa uległa gwałtownemu odwróceniu: hurtowe ceny energii elektrycznej wzrosły o 230 % w skali roku, przy czym do września 2021 r. miały bardziej umiarkowany wpływ na ceny detaliczne (+11 % średnia UE). Było to w dużej mierze spowodowane rosnącymi cenami gazu, których wpływ na cenę energii elektrycznej był dziewięciokrotnie większy niż wpływ obserwowanego wzrostu cen emisji dwutlenku węgla w tym samym okresie.

Wojna w Ukrainie i jej wpływ na rynek energetyczny

Kryzys energetyczny w Europie pograżyło także wyjście Wielkiej Brytanii z UE, ale przede wszystkim konflikt zbrojny na Ukrainie, trwający od lutego 2022 r. Niczym niesporowokowana i nieuzasadniona agresja wojskowa Rosji na Ukrainę zachwiała bezpieczeństwem energetycznym nie tylko w UE, ale i na świecie oraz stała się narzędziem politycznego nacisku rosyjskich władz.

Do czasu rozpoczęcia wojny w Ukrainie udział rosyjskiego gazu w imporcie tego surowca do UE wynosił ok. 38%. Gaz sprowadza się również m. in. z Norwegii (16%), Algierii (8%) i Kataru (5%). Rosyjska ropa stanowi ok. 27% importu tego paliwa do UE, a pozostałe źródła to Irak (9%), Nigeria, Arabia Saudyjska (po 8%) oraz Kazachstan i Norwegia (po 7%).ii Mimo że zależność Europy od surowców z Rosji jest dziś mniejsza niż jeszcze w latach 90, to wciąż pozostaje na tyle duża, aby Rosja mogła ją wykorzystywać jako broń podczas konfliktu. Co istotne, od marca 2022 r. sieci energetyczne Ukrainy i Mołdawii zostały pomyślnie zsynchronizowane z europejską siecią elektroenergetyczną ENTSO-E. Ułatwiło to obu państwom utrzymać stabilny system elektroenergetyczny i pozwoliło rozpocząć handel energią elektryczną między Ukrainą a UE, co nastąpiło od 30 czerwca 2022 r. Korzyści były obustronne: Ukraina dostała możliwość uzyskiwania dochodów służących wsparciu jej systemu energetycznego, a UE zyskała dostęp do dodatkowej przystępnej cenowo energii. O zacieśnieniu współpracy świadczy także fakt, że w czerwcu 2022 r. oba państwa otrzymały status kraju kandydującego do UE.

Niemniej jednak UE zmuszona została do poszukiwania nowych źródeł surowców z państw trzecich. Podjęła starania w tym zakresie m. in. z Egiptem (m. in. w zakresie wodoru odnawialnego) i Azerbejdżanem (m. in. w zakresie dostaw gazu ziemnego).

Rozwiązania legislacyjne UE w walce z kryzysem energetycznym

W celu zniwelowania negatywnych skutków wpływu pandemii Covid-19 oraz wojny w Ukrainie na europejski rynek energii, UE wprowadziła szereg rozwiązań legislacyjnych.

Jednym z podstawowych jest kontynuacja i nowelizacja postanowień Europejskiego Zielonego Ładu (EZŁ). Przejście na czystą

energię jest najlepszym zabezpieczeniem przed wahaniami cen, dlatego należy inwestować w tańsze - odnawialne źródła energii (OZE). Koniecznym jest w tym celu także rozwijanie zdolności magazynowania energii, w tym baterii, akumulatorów i magazynów wodorowych.

Jednym z głównych narzędzi w walce z kryzysem energetycznym w UE znajduje się opublikowany w maju 2022 r. plan REPowerEU: plan niezależnienia Europy od rosyjskich paliw kopalnych na długo przed 2030 r., począwszy od gazu w świetle rosyjskiej inwazji na Ukrainę. Będzie on dążyć do dywersyfikacji dostaw gazu, przyspieszenia wprowadzania gazów odnawialnych oraz zastąpienia gazu w ogrzewaniu i wytwarzaniu energii elektrycznej. Może to zmniejszyć zapotrzebowanie UE na rosyjski gaz o 2/3 do końca roku. Jednym z rozwiązań jest wypełnienie podziemnych magazynów gazu UE w min. 90% do końca 2022 r., zwiększenie przywozu LNG i importu rurociągami od dostawców spoza Rosji, zwiększenie produkcji i importu biometanu i wodoru oraz szybsze ograniczenie wykorzystania paliw kopalnych w domach, budynkach, przemyśle i systemie energetycznym przez podniesienie efektywności energetycznej, zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii, elektryfikację i rozwiązanie problemu ograniczeń infrastrukturalnych.

Ponadto w nowym rozporządzeniu przewidziano zobowiązanie wszystkich państw członkowskich do ograniczenia zapotrzebowania na gaz o 15% w okresie od 1 sierpnia 2022 r. do 31 marca 2023 r. Do końca 2022 r. UE ma zredukować import ropy z Rosji o prawie 90%, z wyjątkiem tymczasowych rozwiązań dotyczących ropy dostarczanej rurociągami. KE zaproponowała także nadzwyczajną interwencję rynkową w celu obniżenia rachunków Europejczyków.iii

Nie należy zapominać także o krajowych planach dotyczących energii i klimatu na lata 2021-2030. Państwa członkowskie przedstawiły w nich swoje propozycje wywiązania się z realizacji celów EZŁ, a wśród nich znajdują się te związane z efektywnością energetyczną, odnawialnymi źródłami energii, redukcją emisji gazów cieplarnianych, połączeniami międzysystemowymi czy badaniami naukowymi i innowacjami w dziedzinie energii. Wszystkie będą odpowiednio przez KE z tego rozliczane.

Korzyści dla Polski

- „Konieczne jest podjęcie europejskich środków mających na celu ochronę osób i gospodarek znajdujących się w trudnej sytuacji, zwłaszcza tych, które odczuwają skutki rosnących kosztów energii. Władze lokalne i regionalne są na pierwszej linii frontu, starając się chronić rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji, które z powodu rosnących cen energii nie mogą związać końca z końcem. Dzięki ściślejszej koordynacji ze szczeblem regionalnym i lokalnym, środki będą mogły trafić do gospodarstw domowych i przedsiębiorstw, które naprawdę potrzebują wsparcia, a jednocześnie uniknie się niebezpieczeństwa przyspieszenia inflacji - mówił marszałek Olgierd Geblewicz podczas sesji plenarnej Europejskiego Komitetu Regionów.

Polska jest beneficjentem funduszy europejskich w walce z kryzysem energetycznym. Wsparcie z funduszy unijnych dla inwestycji gazowych w Polsce przekracza 1,2 miliarda euro w ramach polityki spójności oraz instrumentu „Łącząc Europę”.

Wśród inwestycji mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa gazowego w Polsce (zrealizowanych i będących w trakcie realizacji) są:

- budowa i rozbudowa terminala LNG w Świnoujściu: w okresie 2007-13 przyznano dotację z EFRR w wysokości do 223 mln EUR plus 55 mln EUR dotacji w ramach unijnego programu naprawy gospodarczej. W perspektywie finansowej 2014-20, EFRR dofinansował dodatkowe zwiększenie zdolności terminalu LNG.
- 1200 km wybudowanych i zmodernizowanych gazociągów: z EFRR wspierano też projekty dotyczące gazociągów przesyłowych. 280 mln EUR pozwoliło na zmodernizowanie lub wybudowanie ok. 1200 km gazociągów przesyłowych - jest to największy od dziesięcioleci plan inwestycyjny w sieci przesyłowej gazu.
- połączenia gazowe: z Danią i Norwegią (Baltic Pipe), Litwą i Słowacją: Polska otrzymała ponad 920 mln euro (ponad 4 mld zł) na projekty związane z gazem i energią elektryczną w ciągu ostatnich 5 lat, które przyczyniają się znacząco do bezpieczeństwa dostaw poprzez dywersyfikację i zwiększenie możliwości importu gazu oraz funkcjonowania sieci wewnętrznych.

Wśród inwestycji mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa elektroenergetycznego, UE sfinansowała połączenie elektroenergetyczne Polski (LitPol link) z krajami bałtyckimi, aby niezależnić te kraje od systemu rosyjskiego. Wkład Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) w projekt wynosi 244,5 mln EUR.

Ponadto 6 października 2022 r. Komisja Europejska przyjęła największy polski i jednocześnie największy unijny program polityki spójności „Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko 2021-2027”. Dofinansowanie unijne w ramach tego programu wyniesie ponad 24,1 miliarda euro (12,9 miliarda euro z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz 11,2 miliarda euro z Funduszu Spójności).

Unijna komisarz ds. spójności i reform Elisa Ferreira powiedziała: „Przyjęte dziś programy wzmocnią bezpieczeństwo energetyczne Polski i pozwolą na modernizację jej gospodarki poprzez wdrożenie Europejskiego Zielonego Ładu. (...) Program zapewni istotne wsparcie dla Polski, Polaków i przedsiębiorców w czasie kryzysu energetycznego spowodowanego wojną w Ukrainie. Umożliwi to inwestycje w bezpieczeństwo energetyczne Polski m.in. poprzez poprawę efektywności

energetycznej istniejących budynków mieszkalnych, zwiększenie udziału energii ze źródeł odnawialnych oraz rozwój inteligentnych systemów energetycznych.”

Wśród najnowszych programów pomocowych Polski znajduje się także zatwierdzony 17 października 2022 r. polski program częściowo rekompensujący przedsiębiorstwom energochłonnym wyższe ceny energii elektrycznej wynikające z kosztów pośrednich emisji w ramach unijnego systemu handlu uprawnieniami do emisji. Jego całkowity szacunkowy budżet wynosi 10 mld euro (45 435 mln zł), częściowo pokryje wyższe ceny energii elektrycznej wynikające z wpływu opłat emisyjnych na koszty wytwarzania energii elektrycznej (tzw. „koszty pośrednie emisji”) poniesione w latach 2021–2030.

Rynek energii w UE w przyszłości - szanse i zagrożenia

W wyniku wojny w Ukrainie UE wprowadziła dotychczas 8 pakietów sankcji wobec Rosji, stanowiących odpowiedź na jej nielegalną agresję na Ukrainę. Jeśli chodzi o rynek energetyczny, to wprowadzono m. in. zakaz importu węgla z Rosji (szacowane straty Rosji: 4 mld euro rocznie), zakaz importu ropy z Rosji, zakaz eksportu do Rosji towarów i technologii dla sektora rafineryjnego, zakaz nowych inwestycji w rosyjski sektor energetyczny (z ograniczonymi wyjątkami dotyczącymi energii jądrowej do celów cywilnych i transportu niektórych produktów energetycznych z powrotem do UE). Rozwiązania te już przynoszą efekty – sankcje znacznie wpływają na rosyjską gospodarkę: rosyjskie PKB spadnie prawdopodobnie do -11,2% w 2022 r. (z niską możliwością odbudowy w kolejnych 2 latach); w sektorze finansowym 50% aktywów rosyjskiego banku centralnego jest zamrożona, a 75% sektora bankowego podlega sankcjom; spadek importu o 35,2% i eksportu o 30,9%; strata przedsiębiorstw odpowiedzialnych za 40% swojego PKB; spadek wskaźnika konsumpcji o 8,5% i wzrost wskaźnika cen towarów i usług o 22%. Rynek energetyczny staje się wobec tego coraz słabszą kartą przetargową dla Rosji podczas rozmów z europejskimi przywódcami. Niemniej UE poprzez EZŁ czy RePowerEU będzie próbowała sprostać takim wyzwaniom jak dywersyfikacja źródeł energii, niwelowanie niestabilnych cen energii, rosnące wykorzystywanie OZE czy dalsza integracja międzynarodowych połączeń energetycznych.

- Należy pamiętać, że kryzys energetyczny generuje problemy także w pozostałych dziedzinach gospodarki, takich jak np. zagrożenie bezpieczeństwa żywnościowego czy cyberbezpieczeństwa – mówi Arkadiusz Mazepa, Dyrektor Sekretariatu ds. Młodzieży Województwa Zachodniopomorskiego, Kierownik EUROPE DIRECT Szczecin. - Dopiero perspektywa długoterminowa pozwoli ocenić krótkoterminowe działania poszczególnych władz państw członkowskich – ale i władz w Brukseli – dążące do ustabilizowania i zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego wszystkim Europejczykom. Pozostaje nam mieć nadzieję, że przyspieszą one tempo postępów w zakresie efektywności energetycznej i zniwelują występowanie ubóstwa energetycznego wśród konsumentów na terenie całej UE.

Nasza publikacja dostępna na portalu wszczecinie.pl oraz w załączonym pliku.

Sfinansowane ze środków UE. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Komisja Europejska. Unia Europejska ani Komisja Europejska nie ponoszą za nie odpowiedzialności.